

Feasibility Study of Providing Effective Services on Economic Development in Mashhad Public Libraries

Shima Ataei Zaher

M. A. in Knowledge and Information Science, Faculty of Education Sciences & Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: sh.ataei69@gmail.com

Masoumeh Tajafari

*Corresponding author, Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education Sciences & Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: tajafari@um.ac.ir

Azam Sanatjoo

Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education Sciences & Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: sanatjoo@um.ac.ir

Atefeh Sharif

Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Management & Economics Faculty, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Email: atefeh.sharif@modares.ac.ir

Abstract

Objective: Economic growth and development is one of the most important goals that economic planners and executives of any society seek to achieve. According to experts, the library, as the main center of information and knowledge, in different types and directly and indirectly, has a significant role in the various types of development (especially industrial and economic development). Public libraries can contribute to the long-term economic success and play a major role in the economic development by providing resources for existing businesses and starting potential businesses, providing literacy services, providing job and employment resources, etc. Therefore, the objective of this study was to investigate the feasibility of providing the effective services on the economic development in public libraries of Mashhad.

Methodology: This study was an applied research that was conducted through a survey. The research population involved the librarians of Mashhad public libraries and the managers and experts of the General Directorate of the Public Libraries of Khorasan Razavi Province and Mashhad (112 people). The desired sample (86 people) was selected based on Krejcie and Morgan's sample size table through simple random sampling method. The required data were collected by a researcher-made questionnaire and analyzed through the SPSS using descriptive and inferential statistics.

Findings: According to the librarians and managers' viewpoint, in total the possibility of providing effective services on economic development (including literacy services, training and development of human resources skills, informing services, consulting and reference services, and library research activities) was more than the medium level in the public libraries of Mashhad. The librarians and managers evaluated the necessity of providing effective services on the economic development more than the medium level. The status of space and equipment infrastructures, library and information related facilities, and technology to provide effective services on economic development in public libraries of Mashhad was more than the medium level. However, the status of the infrastructures of human resources and budget was less than the medium level. Therefore, the revision in the policies and guidelines of public libraries' services; providing the necessary infrastructure and facilities to deliver effective services for economic development, especially the allocation of adequate budget and human resources to the public libraries; creating appropriate conditions for providing effective services on economic development, especially in the field of library research activities, consulting services, reference services and training and development of human resources skills are recommended.

Conclusion: The present study is one of the few domestic studies focusing public library services that have an impact on economic development. It has also examined the views of decision-makers and agents of these services who have encountered different problems in libraries. Utilizing the results of this study, the managers and authorities of Public Libraries Foundation can perform the necessary planning in order to play one of the important roles of the public libraries, which is to contribute to the economic development of the community.

Keywords: Feasibility study, Economic development, Public libraries, Mashhad.

Article type: Research

Publisher: Central Library of Astan Quds Razavi

© The author(s)

Library and Information Sciences, 2021, Vol. 24, No. 2, pp. 59-84.

Received: 11/08/2018- Accepted: 08/09/2018

امکان‌سنجی ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد

شیما عطائی ظاهر

کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: sh.ataei69@gmail.com

معصومه تجعفری

*نویسنده مسئول، استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: tajafari@um.ac.ir

اعظم صنعت‌جو

دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: sanatjoo@um.ac.ir

عاطفه شریف

استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: atefeh.sharif@modares.ac.ir

چکیده

هدف: هدف از این پژوهش، بررسی امکان ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد بود.

روش: این پژوهش، از نظر هدف کاربردی بود که به روش پیمایشی انجام شد. جامعه آماری این پژوهش، کلیه کتابداران کتابخانه‌های عمومی نهادی در شهر مشهد و مدیران و کارشناسان در اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان خراسان رضوی و اداره کتابخانه‌های عمومی شهرستان مشهد بودند (۱۱۲ نفر). نمونه مورد نظر (۸۶ نفر) بر اساس جدول حجم نمونه کرجسی و مورگان، با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شد. داده‌های مورد نیاز پژوهش با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته گردآوری گردید و با استفاده از آمار توصیفی مانند میانگین و انحراف معیار و همچنین آمار استنباطی مانند آزمون تی یک نمونه‌ای به کمک نرم‌افزار اس.پی.اس.اس. مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: در کل از نظر کتابداران و مدیران، امکان و ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی (شامل خدمات سوادآموزی، آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی، اطلاع‌رسانی، مشاوره‌ای و مرجع و فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه) در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد بیش از حد متوسط بود. همچنین، وضعیت زیرساخت‌های فضا و تجهیزات، امکانات مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری به منظور ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد بیشتر از حد متوسط و وضعیت زیرساخت‌های نیروی انسانی و بودجه کمتر از حد متوسط ارزیابی شد.

اصالت / ارزش: پژوهش حاضر از محدود پژوهش‌های داخلی است که به خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی پرداخته و دیدگاه تصمیم‌گیران و عاملان این خدمات که با مشکلات و مسائل ارائه آن در کتابخانه‌ها مواجه‌اند، را بررسی کرده است. با بهره‌گیری از نتایج پژوهش حاضر، مسئولان نهاد کتابخانه‌های عمومی می‌توانند در جهت ایفای یکی از نقش‌های مهم کتابخانه‌های عمومی که همان کمک به توسعه اقتصادی جامعه است، برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام دهند.

کلیدواژه‌ها: امکان‌سنجی، توسعه اقتصادی، کتابخانه‌های عمومی، مشهد.

نوع مقاله: پژوهشی

ناشر: کتابخانه مرکزی استان قدس رضوی

© نویسندگان

کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۴۰۰، دوره ۲۴، شماره ۲، شماره پیاپی ۹۴، صص. ۵۹-۸۴

تاریخ ارسال: ۹۷/۵/۲۰ - تاریخ پذیرش: ۹۷/۶/۱۷

مقدمه

در عصر حاضر، دسترسی به اطلاعات و دانش بسیار حیاتی و ضروری است، به طوری که اطلاعات و دانش به عنوان پنجمین عامل تولید و رشد اقتصادی و بهره‌وری شناخته شده است (اونو^۱، ۲۰۰۵). در واقع، شکوفایی نظام اقتصادی بدون دستیابی و استفاده از اطلاعات غیرممکن است. وجود رقابت نزدیک میان مؤسسه‌های اقتصادی، نیاز به ارتقای روزافزون کیفیت محصولات، ضرورت حضور در بازارهای ملی و فراملی برای عرضه محصولات، نیاز به به‌کارگیری اصل بهره‌وری در نظام اقتصادی و مانند آن‌ها، نشان‌دهنده وابستگی روزافزون اقتصاد اطلاعات به اطلاعات و در حقیقت، جایگاه ویژه حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی در رشد و توسعه اقتصادی جوامع است (فتاحی، ۱۳۸۸)؛ به طوری که به اعتقاد صاحب‌نظران، کتابخانه به عنوان مرکز اصلی اطلاعات و گنجینه دانش، (به انواع مختلف و به طور مستقیم و غیرمستقیم)، نقش بارزی در انواع توسعه (به ویژه توسعه صنعتی و اقتصادی) دارد (نوروزی و کمالی، ۱۳۸۶).

از سویی، یکی از سه حوزه عمده توسعه اقتصادی ایجاد فرصت‌های شغلی و حفظ کسب‌وکارها^۲ از طریق برنامه‌های توسعه نیروی کار است که شامل کمک کردن به دریافت مهارت‌ها و آموزش مورد نیاز مردم می‌باشد. به عبارتی، رشد و توسعه اقتصادی کشورها به میزان قابل توجهی از رشد و توسعه آموزشی تأثیر می‌پذیرد (میرزامحمدی، فتحی و ندیر خانلو، ۱۳۹۱) و یکی از نهادهایی که در امر آموزش و توسعه نیروی انسانی می‌تواند مؤثر باشد، کتابخانه عمومی است. به طوری که از کتابخانه عمومی به عنوان دانشگاه مردم نام برده شده است. همچنین، کتابخانه عمومی به عنوان مرکز علم‌آموزی، یکی از مهمترین نهادهایی است که می‌تواند به عنوان پایگاهی برای دستیابی به اطلاعات شغلی، تجاری و کسب‌وکار به صاحبان حرف و مشاغل مختلف در توسعه و بهبود مسائل اقتصادی زندگی روزمره آن‌ها کمک کرده و به افراد جویای حرفه و شغل در جهت دستیابی به مشاغل و حرفه‌های متناسب با توانایی افراد کمک کند (پارسازاده و شقاقی، ۱۳۸۸).

کتابخانه‌های عمومی می‌توانند از طریق ارائه منابع برای کسب‌وکارهای موجود و شروع کسب‌وکارهای بالقوه (گلس، کلیفورد، هریس و رز^۳، ۲۰۰۰)، ارائه خدمات سوادآموزی، ارائه منابع شغلی و استخدای، ارائه منابع برای کسب‌وکارهای کوچک و مانند آن به موفقیت بلندمدت اقتصادی کمک کرده و نقش زیادی در توسعه اقتصادی بازی کنند (استولاریک و سیلک^۴، ۲۰۱۳). رشد و توسعه اقتصادی از جمله مهمترین اهدافی است که برنامه‌ریزان اقتصادی و مسئولان اجرایی هر جامعه‌ای به دنبال دستیابی به آن هستند. علت این

---

1. Onu
2. Businesses
3. Glass, Clifford, Harris, & Rose
4. Stolarick & Silk

مسئله وجود منافع و مزایایی همانند بهبود و ارتقای سطح زندگی و کاهش فقر و بیکاری است که در روند رشد و توسعه، تحقق می‌یابد تا از طریق آن بتوان سطح رفاه عمومی جوامع را افزایش داد (پورفرج، کشاورز و انصاری سامانی، ۱۳۹۱). به بیان دیگر، توسعه اقتصادی دو هدف اصلی دارد: اولاً افزایش ثروت و رفاه مردم جامعه (و ریشه‌کنی فقر) و ثانیاً ایجاد اشتغال (دادرس، ۱۳۹۴).

اما بررسی عملکرد مؤلفه‌های کلیدی اقتصاد کلان کشورمان اعم از رشد اقتصادی و دیگر شاخص‌های توسعه‌یافتگی نشان می‌دهند که با وجود برخورداری از ظرفیت‌های بالا، توانمندی‌ها و پتانسیل‌های موجود در اقتصاد ایران، متأسفانه اقتصاد ایران همچنان با مشکلات ساختاری مانند کندی و نوسان رشد، رکود و تورم بالا، افزایش بیکاری و نابرابری توزیع درآمد روبه‌روست (سبزیلیپور، ۱۳۹۶). از همین رو شاهد این هستیم که در نام‌گذاری سال‌ها توسط مقام معظم رهبری، در سال‌های اخیر تاکنون بیشتر عناوین سال‌ها به موضوعات اقتصادی مرتبط است (همانند جهاد اقتصادی در سال ۱۳۹۰، تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی در سال ۱۳۹۱، حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی در سال ۱۳۹۲، اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی در سال ۱۳۹۳، اقتصاد مقاومتی؛ اقدام و عمل در سال ۱۳۹۵ و اقتصاد مقاومتی؛ تولید و اشتغال در سال ۱۳۹۶). در برنامه پنجم توسعه کشور نیز، تأکید فراوانی بر توسعه اقتصادی شده است، به طوری که در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران^۱ به بهبود فضای کسب‌وکار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیری‌های کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف و منظم به جامعه و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم درآمد با تأکید بر موارد تأمین برخورداری آحاد جامعه از اطلاعات اقتصادی اشاره شده است. این در حالی است که کتابخانه‌های عمومی به عنوان نهادی که مدیریت چرخه اطلاعات را به عهده دارند و به عنوان یکی از نهادهای ارائه‌دهنده اطلاعات اقتصادی به همه افراد جامعه می‌توانند اثرگذار باشند؛ اما خدمات تأثیرگذار بر توسعه اقتصادی که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند ارائه دهند، مشخص نیست. همچنین مشخص نیست که تصمیم‌گیرندگان و عاملان این خدمات در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد تا چه میزان این دست از خدمات را برای توسعه اقتصادی ضروری و ارائه آن را امکان‌پذیر می‌دانند و تا چه حدی زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه این خدمات در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد فراهم است. از این رو پژوهش حاضر به مسئله شناسایی خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی، امکان و ضرورت ارائه این خدمات و همچنین بررسی وضعیت موجود زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه این خدمات در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد

می‌پردازد. از آنجا که این پژوهش امکان ارائه و ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد را از دیدگاه عاملان آن خدمات نشان می‌دهد، دارای اهمیت است؛ زیرا بررسی دیدگاه تصمیم‌گیران و عاملان خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی که با مشکلات و مسائل ارائه خدمات مختلف در کتابخانه‌ها مواجه‌اند، در ارائه موفق این خدمات نقش کلیدی دارد و بدین وسیله می‌توان راهکارهای مناسب‌تری برای ارائه این خدمات در کتابخانه‌های عمومی ارائه داد. همچنین، نتایج پژوهش سبب شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود شده و به مسئولان نهاد کتابخانه‌های عمومی کمک می‌کند تا بتوانند در جهت ایفای یکی از نقش‌های مهم کتابخانه‌های عمومی که همان کمک به توسعه اقتصادی جامعه است، گام بردارند. در این پژوهش، منظور از توسعه اقتصادی، روند بهبود استاندارد زندگی (افزایش درآمد) و افزایش رفاه مردم است. توسعه اقتصادی، به طور کلی یک تلاش سه جانبه حفظ کسب‌وکار، توسعه کسب‌وکار و ایجاد کسب‌وکار جدید است (اسکرزوسکی و کابری^۱، ۱۹۹۷).

پیشینه پژوهش

در جستجوی پیشینه‌های مرتبط با پژوهش حاضر، پژوهشی که به طور خاص به موضوع این پژوهش پرداخته باشد، یافت نشد؛ بنابراین، در این قسمت برخی پژوهش‌های خارجی و داخلی مرتبط با موضوع کتابخانه‌های عمومی و اقتصاد به ترتیب زمانی و در چندین مقوله ارائه می‌شود.

برخی پژوهش‌ها به تأیید نقش‌آفرینی و تأثیر کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی پرداخته‌اند. به طور مثال مک‌کلور، فریزر، نلسون و رابینز^۲ (۲۰۰۱) پژوهش خود را با استفاده از گروه‌های متمرکز، تجزیه و تحلیل مالی کتابخانه‌های عمومی، نظرسنجی از کاربران کتابخانه‌های عمومی در سطح ایالت فلوریدا، نظرسنجی از مدیران کتابخانه‌ها، فایل‌های ثبت وقایع خدمات کتابداران و مصاحبه‌های گروهی انجام دادند. کاربران بر این باور بودند که کتابخانه‌های عمومی به رفاه مالی آن‌ها کمک کرده، منافع اقتصادی را به کسب و کارهای محلی ارائه نموده و از رفاه جامعه حمایت نموده‌اند. شرکت‌کنندگان در مصاحبه گروهی، برای خدمات کتابخانه‌های عمومی و برنامه‌های آن منافع اقتصادی متعددی را توصیف کردند. نظر قریب به اتفاق کاربران، کتابداران و سایرین آن بود که کتابخانه‌های عمومی منافع اقتصادی برای جامعه دارد.

1. Skrzyszewski & Cubberley

2. McClure, Fraser, Nelson, & Robbins

نظرسنجی بارون، ویلیامز، بجالی، آرنز، و ویلسون^۱ (۲۰۰۵) در کارولینای جنوبی حاکی از آن بود که کاربران معتقد بودند که کتابخانه‌های عمومی در بهبود کیفیت زندگی، ایجاد مشاغل جدید در جامعه، کمک به یادگیری مادام‌العمر و مانند آن نقش دارند. همچنین، کاربران حوزه کسب‌وکار بیان کردند که بیشتر اطلاعات تجاری و پژوهشی مورد نیاز خود را از کتابخانه‌های عمومی کسب نمودند، آن‌ها اطلاعات کتابخانه‌های عمومی را برای موفقیت کاری و سرمایه‌گذاری شخصی استفاده کردند؛ همچنین، اظهار داشتند در صورتی که دسترسی به کتابخانه نداشتند، تأثیر منفی بر کار آن‌ها می‌گذاشت.

پژوهش‌هایی نیز وجود دارد که به نحوه همکاری کتابخانه‌ها با کسب‌وکارها و کارآفرینان و یا امکان‌سنجی ارائه خدمات کتابخانه‌ها در جهت توسعه و ترویج کارآفرینی پرداخته‌اند. به طور مثال سیدی (۱۳۹۰) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود، فعالیت‌ها و خدمات کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان که می‌توانند توسعه و ترویج کارآفرینی را در پی داشته باشند، در قالب خدمات آموزشی، اطلاع‌رسانی، پژوهشی، مشاوره‌ای و جنبی، استخراج و دسته‌بندی کرد. همچنین امکان اجرایی بودن آن خدمات را در وضعیت موجود و مطلوب این کتابخانه‌ها بررسی کرد. نتایج نشان داد که امکان ارائه خدمات در وضعیت موجود کم بود و امکان ارائه کلیه خدمات در وضعیت مطلوب در سطح میانگین و بالاتر از حد میانگین بود.

فرنکس و جانز^۲ (۲۰۱۵) در پژوهشی پیمایشی نشان دادند که کتابخانه بسیاری از درخواست‌های کارآفرینان از جمله کتب مرجع و امانت کتاب، کتاب الکترونیکی، دسترسی به کامپیوتر/اینترنت و دسترسی به پایگاه داده برای منابع کسب‌وکار را برآورده کرده بود، اما خدمت مشاوره به طور مداوم در دسترس نبود ولی توانایی ارائه آن در سازمان‌های خدمات کسب‌وکار وجود داشت. پیشنهادهایی برای به رسمیت شناختن ارزش منابع کسب‌وکار، خدمات و برنامه‌های کتابخانه‌ها توسط جامعه کسب‌وکار محلی و سازمان‌های توسعه اقتصادی ارائه شد، از جمله؛ درج آگهی در روزنامه‌ها در بخش کسب‌وکار، نوشتن خدمات و منابع در یک بروشور و قرار دادن آن روی میز امانت و همچنین در سازمان‌های همکار، برقراری پیوند بین وبگاه کتابخانه و سازمان‌های همکار و قرار دادن پیوند منابع کسب‌وکار در صفحه اصلی کتابخانه.

در پژوهشی پیمایشی، فلاح کردآبادی (۱۳۹۶) به بررسی وضعیت امکانات کتابخانه‌ای و امکانات خدمات آموزشی و اطلاع‌رسانی در توسعه و ترویج کارآفرینی از دیدگاه مدیران و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان مازندران پرداخت. نتایج نشان داد امکانات خدمات آموزشی بالاتر از سطح متوسط بود و امکانات کتابخانه‌ای و امکانات خدمات اطلاع‌رسانی در سطح متوسط و بالاتر بود.

1. Barron, Williams, Bajjaly, Arns, & Wilson

2. Franks & Johns

توسعه یک مدل مناسب برای حمایت کتابخانه‌های عمومی از توسعه شرکت‌های کسب‌وکار کوچک، هدف از پژوهش گیچوی، آنیانچا، و دول^۱ (۲۰۱۸) بود. داده‌ها از شاغلان کسب‌وکارهای کوچک، کارکنان سه کتابخانه عمومی و دو کارمند مسئول بخش توسعه شرکت در بخش مرو، کنیا^۲ با استفاده از پرسشنامه، مصاحبه و تحلیل اسناد جمع‌آوری شد. یافته‌ها، نقش کتابخانه عمومی را به عنوان یک شریک در توسعه اقتصاد محلی تأیید کرد. مدل طراحی پیشنهادی برای حمایت کتابخانه‌های عمومی از شرکت‌های کوچک در کنیا نشان داد که توسعه شرکت‌های کسب‌وکار کوچک تا حد زیادی تحت تأثیر سه مجموعه عوامل محیطی، فرهنگی و شخصیتی قرار داشته است. این عوامل منعکس‌کننده نیازهای اطلاعاتی شرکت‌های کسب‌وکار کوچک بود که با جستجوی منابع اطلاعات کسب‌وکار و مشاوره خدمات اطلاعاتی کسب‌وکار می‌تواند برآورده شود. کتابخانه‌های عمومی به عنوان یک مرکز اطلاعاتی جامعه، باید دسترسی به طیف وسیعی از منابع و خدمات اطلاعاتی کسب و کار را فراهم کنند. شرکت‌های کسب‌وکار کوچک ممکن است به دلیل درک سنتی خود از نقش کتابخانه‌های عمومی، از این قبیل خدمات آگاهی نداشته باشند. بنابراین، کتابخانه‌های عمومی باید بازاریابی منابع و خدمات اطلاعاتی کسب‌وکار را انجام دهند.

دسته دیگر پژوهش‌ها، پژوهش‌هایی است که اثرات اقتصادی کتابخانه‌های عمومی را بررسی نموده‌اند. به طور مثال، کو، شیم، پیو، چنگ، و چانگ^۳ (۲۰۱۲)، در پژوهشی به ارزش‌گذاری اقتصادی خدمات کتابخانه‌های عمومی کره با استفاده از روش ارزش‌گذاری مشروط^۴ پرداختند. نتایج نشان داد که بازگشت سرمایه این کتابخانه‌ها در کره ۳/۶۶ بود که این مقدار از میانگین جهانی (۴/۱۱) کمتر بود.

نتایج پژوهش استرود^۵ و همکاران (۲۰۱۲) نشان داد که به طور متوسط سود سالانه ایجاد شده توسط کتابخانه‌های عمومی در لتونی^۶، تقریباً بیش از ۲۳/۸ میلیون لاتس^۷ بود، در حالی که هزینه سالانه کتابخانه بیش از ۱۷ میلیون لاتس بود. از این رو، منافع خالص حاصل از کتابخانه‌های عمومی لتونی سالانه حدود ۶/۵ میلیون لاتس بود.

مرادی، فدائی، نادری و فتاحی (۱۳۹۳) به ارزش‌گذاری اقتصادی خدمات کتابخانه‌های عمومی پرداختند. جامعه این پژوهش، استفاده‌کنندگان از کتابخانه‌های عمومی به تعداد ۱۷۶۰۰۰ نفر و نمونه انتخاب شده ۱۱۷۶ نفر و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه تمایل به پرداخت با ۳۶ پرسش بود. یافته‌های پژوهش نشان

1. Gichohi, Onyancha, & Dulle

2. Meru County, Kenya

3. Ko, Shim, Pyo, Chang, & Chung

4. Contingent valuation method (CVM)

5. Strode

6. Latvia

7. Lats: پول رایج لتونی بود که یورو جایگزین آن شده است

داد که میانگین تمایل به پرداخت پول برای خدمات کتابخانه‌های عمومی برای هر نفر به طور سالانه ۲۲۰/۱۱۷۲۸ تومان و میانه تمایل به پرداخت برای هر نفر ۱۰۰۰۰ تومان بود. بنابراین ۲۵ درصد از پاسخ‌دهندگان تمایل داشتند مبلغی معادل ۶۰۰۰ تومان و کمتر بپردازند، و ۵۰ درصد نیز تمایل داشتند که ۱۰۰۰۰ تومان و کمتر بپردازند، همچنین ۷۵ درصد از پاسخ‌دهندگان تمایل داشتند سالانه مبلغ ۱۵۰۰۰ تومان و کمتر بپردازند.

در یک جمع‌بندی کلی از پیشینه پژوهش چنین استنباط می‌شود؛ پژوهشی که به خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی پرداخته باشد، یافت نشد. لذا این پژوهش قصد دارد، نخست به شناسایی خدمات کتابخانه‌ها در ابعاد مختلف تأثیرگذاری کتابخانه‌ها در توسعه اقتصادی بپردازد و سپس دیدگاه کتابداران و مدیران کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد را در خصوص ضرورت و امکان ارائه این خدمات و همچنین، وضعیت زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه این خدمات را بررسی نماید.

پرسش‌های پژوهش

۱. امکان ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد در چه حد است؟
۲. ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی توسط کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد در چه حد است؟
۳. تا چه حد زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد فراهم است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی بوده که با استفاده از روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه کتابداران در کتابخانه‌های عمومی نهادی فعال در شهر مشهد (۷۰ نفر) و همچنین مدیران و کارشناسان در اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان خراسان رضوی و اداره کتابخانه‌های عمومی شهرستان مشهد (۴۲ نفر) بودند (در کل ۱۱۲ نفر). حجم نمونه با استفاده از جدول حجم نمونه کرجسی و مورگان^۱ (پاول، ۱۳۷۹)، ۸۶ نفر به دست آمد که اعضای نمونه با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. از ۸۶ پرسشنامه توزیع شده بین کتابداران و مدیران، ۸۳ پرسشنامه تکمیل و دریافت شد (۹۵٪) و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

از آنجایی که پرسشنامه‌ای برای خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌ها یافت نشد، از این رو از پرسشنامه محقق‌ساخته جهت گردآوری داده‌ها استفاده شد. به منظور تدوین پرسشنامه، ابتدا متون و پژوهش‌های خارجی و داخلی مرتبط با این پژوهش بررسی شد (از جمله گلس و دیگران، ۲۰۰۰؛ مک کلور و دیگران، ۲۰۰۱؛ دایمند، گیلن، لیتمن، ثورنبرگ^۱، ۲۰۱۰؛ سیدی، ۱۳۹۰ و...). سپس سیاهه‌ای از خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی تهیه گردید و روایی آن توسط استادان گروه اقتصاد و گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد تأیید شد. سپس بر اساس سیاهه تأیید شده، پرسشنامه اولیه طراحی گردید. برای روایی‌سنجی پرسشنامه اولیه، به استادان گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و استادان گروه اقتصاد دانشگاه فردوسی ارائه شد و پس از انجام اصلاحات لازم مورد استفاده قرار گرفت. همچنین، برای تعیین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ در مورد همه مؤلفه‌ها و کل پرسشنامه بیش از ۰/۷ به دست آمد، که حاکی از پایایی قابل قبول پرسشنامه بود.

تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از پرسشنامه‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS (نسخه ۲۴) انجام شد. در سطح توصیفی، مشخصه‌های آماری چون فراوانی، میانگین و انحراف معیار در قالب جداول ارائه گردید. در سطح استنباطی از آزمون آماری تی یک نمونه‌ای^۲ برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

پرسش نخست: امکان ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر

مشهد در چه حد است؟

برای پاسخ به این پرسش، خدمات شناسایی شده مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی به پنج مقوله شامل خدمات سوادآموزی، خدمات مربوط به آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی، خدمات اطلاع‌رسانی، خدمات مشاوره‌ای و مرجع و فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه دسته‌بندی شد. لازم به ذکر است بسیاری از این خدمات در طولانی مدت می‌توانند در توسعه اقتصادی مؤثر باشند. همچنین، از آنجایی که برای ارائه این خدمات، نیاز است که در ابتدا کتابخانه برخی فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی انجام داده باشد، این مقوله نیز جزء خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌ها منظور شده است. به طور مثال برای خدمت «معرفی کارآفرینان، متخصصان و مشاوران کسب و کار محلی به افراد علاقه‌مند» (در مقوله

1. Diamond, Gillen, Litman, & Thornburgh

2. One- Sample T Test

خدمات مشاوره‌ای و مرجع) نیاز است که در ابتدا «شناسایی کارآفرینان، متخصصان و مشاوران کسب‌وکار محلی» در مقوله فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه انجام شده باشد. پاسخگویان با فرض این که این خدمات از نظر قانونی منعی ندارند، نظر خود را مبنی بر امکان ارائه هر یک از این خدمات در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد در طیف پنج ارزشی لیکرت مشخص نمودند. بنابراین، در ابتدا آماره‌های توصیفی مربوط به هر یک از مقوله‌ها در سطح نمونه پژوهش ارائه می‌شود و سپس از طریق آمار استنباطی به این پرسش پاسخ داده می‌شود.

اولین مقوله مورد بررسی، مقوله خدمات سوادآموزی است. سواد طیفی از توانمندی‌های موردنیاز برای برقراری ارتباط با دیگران از طریق گفتگو، خواندن، نوشتن و کاربرد ریاضیات، رسانه‌ها و فناوری‌های مختلف را در برمی‌گیرد و هدف آن ارتقای زندگی روزمره، مشارکت جمعی، حل مسائل بشری و توسعه ظرفیت‌های فردی و اجتماعی انسان و جامعه است (خسروی، احمدزاده و احمدزاده، ۱۳۹۳). سواد اغلب نقش حیاتی در توسعه اقتصادی دارد (کورس و اوزان^۱، ۲۰۱۱)، به طوری که برخی صاحب‌نظران معتقدند که سوادآموزی به شش روش در توسعه اقتصادی مشارکت می‌کند: باعث افزایش بهره‌وری در نوسودان می‌شود؛ باعث افزایش کارایی کارکنان می‌شود؛ جریان دانش عمومی افراد را تسریع می‌بخشد که در نتیجه هزینه انتقال اطلاعات مفید کاهش می‌یابد؛ تقاضا برای آموزش حرفه‌ای و آموزش فنی را برمی‌انگیزد؛ به عنوان یک وسیله برای انتخاب بیشتر و ارتقای پویایی شغلی عمل می‌کند؛ و انگیزه‌های اقتصادی را تقویت می‌کند (دنت، گودمن، و کوین^۲، ۲۰۱۴).

جدول ۱ برخی آماره‌های توصیفی مربوط به امکان ارائه خدمات سوادآموزی را نشان می‌دهد که با توجه به میانگین محاسبه شده می‌توان گفت در سطح نمونه پژوهش، «جلسات قصه‌گویی (به منظور آشناسازی اولیه کودک با خواندن)» بیشترین امکان ارائه و «برگزاری و مدیریت برنامه‌های آموزش زبان دوم برای کودکان» کمترین امکان ارائه را به خود اختصاص داده‌اند.

---

1. Corus & Ozanne

2. Dent, Goodman, & Kevane

جدول ۱. میزان امکان ارائه خدمات در مقوله خدمات سوادآموزی کودکان / نوجوانان / بزرگسالان

انحراف معیار	میانگین	خدمات
۰/۹۱	۴/۱۸	جلسات قصه‌گویی (به منظور آشناسازی اولیه کودک با خواندن)
۰/۹۲	۴/۰۴	برگزاری نمایشگاه کتاب
۱	۴	برگزاری مسابقات کتابخوانی
۰/۹۷	۳/۹۸	ارائه منابع خواندنی ساده و جذاب برای کودکان متناسب با گروه سنی آن‌ها
۱/۰۸	۳/۹۳	نشست کتابخوانی و کارگاه‌های کتاب کودک با استفاده از شعر و آهنگ (به منظور آشناسازی اولیه کودک با خواندن)
۱/۱۳	۳/۷۷	ارائه منابع نوسودان و مواد ساده برای خواندن بزرگسالان
۱/۱۱	۳/۵۵	ایجاد باشگاه مطالعه (به ویژه باشگاه مطالعه تابستانی)
۱/۱۴	۳	برگزاری و مدیریت برنامه‌های آموزش زبان دوم برای نوجوانان و بزرگسالان
۱/۱۳	۲/۹۴	برگزاری و مدیریت برنامه‌های آموزش زبان دوم برای کودکان
۷۲/۰	۷۱/۳	کل

مقوله بعدی، مقوله مربوط به آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی است. سرمایه انسانی محور اصلی توسعه قلمداد شده و موجبات رشد و توسعه پایدار جوامع را فراهم می‌آورد (جوادی‌پور، ۱۳۸۹). به عقیده شولتز، پدر تئوری پردازی سرمایه انسانی، توانایی‌های اکتسابی انسان مهمترین منبع رشد است. وی معتقد است زمانی که در بخش سرمایه انسانی سرمایه‌گذاری شود، بهره‌وری نیروی انسانی افزایش یافته و این افزایش بهره‌وری باعث افزایش در تولید و درآمد می‌شود. شولتز همچنین معتقد است نیروی کار بر اساس آموزشی که دریافت می‌کند از کیفیت و مهارت متفاوتی برخوردار می‌شود که او را نسبت به سایرین متمایز می‌کند (هوشمند، شعبانی و ذبیحی، ۱۳۸۷). از این رو آموزش ارتباط نزدیکی با رشد و توسعه اقتصادی دارد. آموزش از یک سو قابلیت‌های نیروی انسانی را ارتقا می‌بخشد و در شکوفا ساختن استعدادها نقش مؤثری دارد و از سوی دیگر نیروی کار را برای استفاده بهتر از فناوری برتر تولید، آماده و مهیا می‌سازد.

آماره‌های توصیفی مربوط به امکان ارائه خدمات مربوط به آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی در جدول ۲ حاکی از آنست که از نظر پاسخگویان، بیشترین امکان ارائه به «برگزاری کلاس‌های مهارت‌های زندگی» و کمترین امکان به «برگزاری سخنرانی، همایش و سمینار با موضوعات اشتغال، کسب‌وکار، بازاریابی خدمات و محصولات» اختصاص یافته است.

جدول ۲. میزان امکان ارائه خدمات در مقوله آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی

انحراف معیار	میانگین	خدمات
۱/۱۶	۳/۴۹	برگزاری کلاس‌های مهارت‌های زندگی مانند روش‌های برقراری ارتباط، افزایش اعتماد به نفس، خلاقیت و...
۱/۱۹	۳/۳۰	برگزاری کلاس‌های آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی (کلاس‌هایی مانند آموزش مهارت‌های تفکر خلاق و تفکر انتقادی؛ آشنایی با رایانه و سایر فناوری‌های اطلاعات و...) به منظور کمک به افراد در راستای ایجاد و توسعه کسب‌وکار و بهبود مهارت‌ها و وضعیت شغلی افراد
۱/۳۱	۳/۲۸	برگزاری کلاس‌های آشنایی با مشاغل برای گروه‌های سنی مختلف
۱/۳۸	۳/۱۷	دوره‌های آموزشی ویژه راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک، خانگی، کارگاه‌ها، شرکت‌ها، مؤسسات و...
۱/۲۴	۳/۰۷	برگزاری کارگاه چگونگی روش تهیه و نوشتن برنامه و طرح کسب‌وکار، جذب سرمایه برای راه‌اندازی کسب‌وکار
۱/۲۹	۳/۰۶	برگزاری برنامه‌های بازدید از مشاغل برای کودکان و نوجوانان
۱/۱۹	۳/۰۵	برگزاری سخنرانی، همایش و سمینار با موضوعات اشتغال، کسب‌وکار، بازاریابی خدمات و محصولات
۰۸/۱	۳/۲۰	کل

مقوله سوم، مقوله خدمات اطلاع‌رسانی است. در عصر حاضر تصمیم‌گیری و انجام هر فعالیتی مستلزم استفاده از اطلاعات است. فعالیت‌های اقتصادی که جزء مهمترین فعالیت‌های جامعه بشری است، به طور جدی مبتنی بر اطلاعات می‌باشد. سابقه مؤسسه‌های موفق در حوزه اقتصاد و تجارت به خوبی نشان می‌دهد که آن‌ها برای اطلاعات نقش ویژه‌ای قائل بوده‌اند. نتایج پژوهش‌ها نیز نشان‌دهنده ارتباط مستقیم میان استفاده از اطلاعات و پیشرفت [توسعه] اقتصادی بوده است (فتاحی، ۱۳۸۸). بنابراین خدمات اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های عمومی در این ارتباط می‌تواند نقش ارزنده‌ای در توسعه اقتصادی داشته باشد.

در سطح نمونه پژوهش، در میان خدمات اطلاع‌رسانی، بیشترین امکان ارائه مربوط به «ارائه منابع اطلاعاتی مختلف از جمله کتاب‌ها، روزنامه‌ها و نشریات مناسب برای یادگیری مهارت‌های زندگی» (با میانگین ۴/۰۴) و کمترین امکان ارائه مربوط به «ارائه اطلاعات درباره پایگاه‌های ثبت اختراع، سازمان‌های مربوطه و نحوه ثبت اختراع یا علائم تجاری» (با میانگین ۳/۰۲) است (جدول ۳).

جدول ۳. میزان امکان ارائه خدمات در مقوله خدمات اطلاع‌رسانی

انحراف معیار	میانگین	خدمات
۰/۹۳	۴/۰۴	ارائه منابع اطلاعاتی مختلف از جمله کتاب‌ها، روزنامه‌ها و نشریات مناسب برای یادگیری مهارت‌های زندگی
۱/۱۵	۳/۶۰	معرفی مشاغل به کودکان و نوجوانان
۱/۰۵	۳/۵۳	اطلاع‌رسانی درباره منابع و خدمات کتابخانه‌ای مرتبط با کسب‌وکار

۱/۱۰	۳/۴۹	ارائه منابع اطلاعاتی مرتبط با اشتغال و کسب‌وکار (موجود و بالقوه) از جمله کتاب‌ها، روزنامه‌ها، مجلات، نشریات، وبگاه‌ها و شبکه‌های اجتماعی حاوی آگهی‌های استخدامی و اطلاعات در مورد نحوه تهیه رزومه و برنامه‌ریزی شغل یا حرفه
۱/۲۰	۳/۴۷	اطلاع‌رسانی درباره آگهی‌های استخدامی از طریق تابلو اعلانات کتابخانه، شبکه اجتماعی کتابخانه و...
۱/۲۳	۳/۳۷	ارائه خدمات تحویل مدرک مرتبط با مشاغل و کسب‌وکار
۱/۲۳	۳/۳۳	ایجاد پیوند در وبگاه (یا وبلاگ) کتابخانه به سایت‌های مناسب برای کارآفرینان و کسب‌وکار همانند معرفی مشاغل، جستجو برای وام و منابع برای شروع کسب‌وکار، طرح کسب‌وکار، اطلاعات جمعیت شناختی، بازاریابی، آمار و اخبار کسب‌وکار و اطلاع‌رسانی درباره مؤسسات کاربایی
۱/۲۲	۳/۳۱	ارائه خدمات اشاعه‌گزینشی اطلاعات بر اساس نیازهای کسب‌وکار درخواست‌کنندگان
۱/۱۸	۳/۳۱	اطلاع‌رسانی درباره مسائل استخدامی، حقوقی، مالیاتی، حوادث کار و بیمه در کسب و کار
۱/۲۱	۳/۲۶	اطلاع‌رسانی در خصوص همایش‌ها و سمینارها و کارگاه‌های مرتبط با کسب‌وکار
۱/۱۷	۳/۲۴	ارائه اطلاعات آماری و موضوعی مرتبط با صنعت از طریق فراهم‌آوری کتاب‌ها، مجلات، روزنامه‌ها و سایر انواع منابع اطلاعاتی چاپی و الکترونیکی
۱/۳۱	۳/۱۸	اطلاع‌رسانی درباره طرح‌های درآمدزا، فعالیت‌های خود اشتغالی، تسهیلات اعتباری، طرح‌های کمکی دولت برای کسب‌وکارهای موجود و در جهت شروع کسب‌وکارهای بالقوه
۱/۲۰	۳/۰۲	ارائه اطلاعات درباره پایگاه‌های ثبت اختراع، سازمان‌های مربوطه و نحوه ثبت اختراع یا علائم تجاری
۰/۹۹	۳/۳۹	کل

جدول ۴ بیانگر آن است که از نظر پاسخگویان، در میان خدمات مشاوره‌ای و مرجع، «مشاوره و راهنمایی برای استفاده از خدمات و منابع کتابخانه‌ای مرتبط با کسب‌وکار» (با میانگین ۳/۴۵) بیشترین امکان ارائه و «خدمات ارجاعی کاربران به سازمان‌ها و نهادهای مرتبط» (با میانگین ۲/۸۸) کمترین امکان ارائه را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۴. میزان امکان ارائه خدمات در مقوله خدمات مشاوره‌ای و مرجع

انحراف معیار	میانگین	خدمات
۱/۰۸	۳/۴۵	مشاوره و راهنمایی برای استفاده از خدمات و منابع کتابخانه‌ای مرتبط با کسب‌وکار
۱/۱۳	۳/۳۶	ارائه خدمات مرجع الکترونیکی (ایمیل، چت، تلفن، پیامک و...) در زمینه کسب و کار
۱/۱۱	۳/۲۴	نمایش و معرفی منابع مرجع کسب‌وکار به افراد علاقه‌مند
۱/۱۶	۳/۲۴	معرفی مراکز و سازمان‌های مرتبط با کسب‌وکار به افراد علاقه‌مند
۱/۱۹	۳/۲۴	برگزاری نشست‌ها و جلسات پرسش و پاسخ با متخصصان و مشاوران در کسب و کارهای مختلف
۱/۲۶	۳/۲۲	مشاوره برای انتخاب شغل توسط کتابدار دوره‌دیده یا فرد متخصص در ساعات یا روزهای خاصی در هفته
۱/۱۱	۳/۱۸	ارائه خدمات مرجع سنتی در زمینه کسب و کار
۱/۱۳	۳/۱۴	مشاوره و راهنمایی در نگارش رزومه و آمادگی برای مصاحبه شغلی
۱/۱۴	۳/۰۷	معرفی کارآفرینان، متخصصان و مشاوران کسب و کار محلی به افراد علاقه‌مند
۱/۱۴	۲/۸۸	خدمات ارجاعی کاربران به سازمان‌ها و نهادهای مرتبط
۹۵/۰	۲۰/۳	کل

آماره‌های توصیفی در جدول ۵ حاکی از آنست که از نظر پاسخگویان، در میان فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه، «شناسایی پایگاه‌های اطلاعاتی مشاغل و دسترس‌پذیر ساختن آن» (میانگین ۳/۲۲) بیشترین امکان ارائه و «گردآوری گزارش‌های صنعتی و تحقیقات بازار» (میانگین ۲/۷۳) کمترین امکان ارائه را دارند.

جدول ۵. میزان امکان ارائه خدمات در مقوله فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه

انحراف معیار	میانگین	خدمات
۱/۰۷	۳/۲۲	شناسایی پایگاه‌های اطلاعاتی مشاغل و دسترس‌پذیر ساختن آن
۱/۱۱	۳/۱۹	شناسایی شبکه‌های مجازی و اجتماعی مرتبط با کسب‌وکار
۱/۲۳	۳/۱۰	تهیه و تدوین بروشورهای آموزشی در حوزه کسب و کار
۱/۱۰	۳/۰۷	شناسایی مواد، تجهیزات و امکانات لازم جهت راه‌اندازی کسب‌وکارهای مختلف به منظور اطلاع‌رسانی بر اساس نیاز کاربران
۱/۱۱	۳/۰۵	شناسایی مشاغل و دورنمای استخدام آن به منظور اطلاع‌رسانی بر اساس نیاز کاربران
۱/۲۱	۳/۰۲	شناسایی مراکز و سازمان‌های مرتبط با کسب‌وکار
۱/۱۶	۳	شناسایی کارآفرینان، متخصصان و مشاوران کسب و کار محلی
۱/۱۴	۲/۹۹	شناسایی نیازها، امکانات و فرصت‌های کسب و کار محلی
۱/۱۸	۲/۷۳	گردآوری گزارش‌های صنعتی و تحقیقات بازار
۰/۱/۱	۰/۴/۳	کل

در یک جمع‌بندی از جداول قبل (۱ الی ۵)، می‌توان گفت از دیدگاه پاسخگویان، در میان خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی، بیشترین امکان ارائه به خدمات سوادآموزی و کمترین امکان ارائه به فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه اختصاص داشته است. همچنین پاسخگویان، امکان ارائه همه خدمات را بیشتر از حد متوسط (میانگین ۳) ارزیابی کرده‌اند (جدول ۶).

جدول ۶. امکان ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی

انحراف معیار	میانگین	خدمات
۰/۷۲	۳/۷۱	خدمات سوادآموزی
۱/۰۸	۳/۲۰	آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی
۰/۹۷	۳/۳۹	خدمات اطلاع‌رسانی
۰/۹۵	۳/۲۰	خدمات مشاوره‌ای و مرجع
۱/۰۱	۳/۰۴	فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه
۰/۸۳	۳/۳۲	کل

به منظور تعمیم نتایج از نمونه به جامعه و تعیین تفاوت امکان ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی با سطح متوسط ۳ و با توجه به نرمال بودن توزیع این متغیرها از آزمون پارامتری تی یک نمونه‌ای استفاده شد (جدول ۷). نتایج آزمون نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری امکان ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد در مورد خدمات سوادآموزی، خدمات اطلاع‌رسانی و همچنین در مجموع خدمات، کمتر از ۰/۰۵ بود، در نتیجه بین میانگین امکان ارائه این دو مقوله از خدمات و کل خدمات با سطح متوسط (۳) تفاوت معنی‌دار وجود داشت، که با توجه به اختلاف میانگین مثبت با سطح متوسط، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که از نظر کتابداران و مدیران امکان ارائه این خدمات بیشتر از حد متوسط بود. اما بین میانگین امکان ارائه خدمات آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی، خدمات مشاوره‌ای و مرجع و فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه با سطح متوسط (۳) تفاوت معنی‌دار وجود نداشت، به بیان دیگر امکان ارائه این خدمات در سطح متوسط بود.

جدول ۷. نتایج آزمون تی یک نمونه‌ای برای مقایسه میانگین امکان ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی با سطح متوسط ۳

خدمات	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری آزمون P-value	اختلاف میانگین	نتیجه آزمون
خدمات سوادآموزی	۹۴/۸	۸۲	۰۰۰/۰	۰/۷۱	معنی‌دار
آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی	۱/۷۱	۸۲	۰/۰۹۱	۰/۲۰	غیرمعنی‌دار
خدمات اطلاع‌رسانی	۳/۶۸	۸۲	۰۰۰/۰	۰/۴۰	معنی‌دار
خدمات مشاوره‌ای و مرجع	۹۴/۱	۸۲	۰۵۶/۰	۲۰/۰	غیرمعنی‌دار
فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه	۳۷/۰	۸۲	۷۱۱/۰	۰۴/۰	غیرمعنی‌دار
کل	۵۴/۳	۸۲	۰۰۱/۰	۳۲/۰	معنی‌دار

توجه: درجه آزادی در مورد همه خدمات = ۸۲

پرسش دوم: ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی توسط کتابخانه‌های عمومی شهر

مشهد در چه حد است؟

برای پاسخ به این پرسش، ۱۲ گویه طراحی شد و پاسخگویان میزان موافقت خود با هر گویه را در طیف پنج ارزشی لیکرت مشخص کردند (گویه‌هایی مانند: ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی توسط کتابخانه‌های عمومی به صرفه‌جویی در هزینه‌های کاربران (مانند خرید منابع و شرکت در دوره‌های آموزشی، دریافت مشاوره و...) کمک می‌کند؛ به جستجوی شغل برای کاربران کمک می‌کند؛ به بهبود وضعیت شغلی کاربران کمک می‌کند؛ به آموزش نیروی کار تحصیل کرده و با سواد مورد نیاز کارفرمایان کمک می‌کند).

برخی آماره‌های توصیفی و نتایج آزمون پارامتری تی یک نمونه‌ای برای تعیین تفاوت ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی توسط کتابخانه‌های عمومی با سطح متوسط در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸. آماره‌های توصیفی و نتایج آزمون تی یک نمونه‌ای برای مقایسه میانگین ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی با سطح متوسط

متغیر	میانگین	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری آزمون P-value	اختلاف میانگین	نتیجه آزمون
ضرورت ارائه	۳/۷۳	۰/۸۰	۳۰/۸	۰۰۰/۰	۷۳/۰	معنی‌دار

همان‌طور که داده‌های جدول ۸ نشان می‌دهد، سطح معنی‌داری ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی توسط کتابخانه‌های عمومی، کمتر از ۰۵/۰ بود، در نتیجه بین میانگین ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی توسط کتابخانه‌های عمومی با سطح متوسط تفاوت معنی‌دار وجود داشت و با توجه به اختلاف مثبت میانگین با سطح متوسط، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که از نظر کتابداران و مدیران ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی توسط کتابخانه‌های عمومی بیش از حد متوسط بود.

پرسش سوم: تا چه حد زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه خدمات مؤثر بر توسعه

اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد فراهم است؟

در این پژوهش منظور از زیرساخت‌ها و ملزومات کتابخانه‌ها برای خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی، زیرساخت‌هایی است که با بررسی متون به دست آمد و مورد تأیید قرار گرفت. این زیرساخت‌ها و ملزومات عبارت بودند از: ۱. فضا و تجهیزات (شامل ۱۰ گویه مانند فضای کافی برای برگزاری کارگاه‌ها، سخنرانی‌ها، کنفرانس‌ها و...؛ فضای کافی برای مشاوره تخصصی و شغلی؛ فضای کافی برای تجهیزات الکترونیکی، تجهیزات لازم برای ارائه خدمات به کودکان)؛ ۲. امکانات مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی (شامل ۴ گویه مانند منابع اطلاعاتی درباره سوادآموزی، مهارت‌آموزی، کسب‌وکار و مانند آن؛ سیستم جستجو، رزرو، تمدید، امانت و سفارش؛ دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی)؛ ۳. فناوری (شامل ۱۱ گویه مانند رایانه با کیفیت بالا و به اندازه کافی برای کتابداران و کاربران؛ نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای لازم رایانه‌ای؛ تجهیزات ارتباط از راه دور؛ دسترسی به اینترنت با سرعت بالا برای عموم)؛ ۴. نیروی انسانی (شامل ۳ گویه: کتابداران آموزش دیده برای کسب‌وکار و آشنا به مسائل اقتصادی؛ تعداد کافی کتابداران جهت ارائه خدمات؛ حضور مشاوران کسب‌وکار در یک روز

خاص یا ساعت خاصی در کتابخانه؛ ۵. بودجه (شامل ۲ گویه مانند بودجه کافی برای تجهیزات مورد نیاز و ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی).

جدول ۹ نشان‌دهنده برخی آماره‌های توصیفی مربوط به وضعیت زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد و همچنین نتایج آزمون پارامتری تی یک نمونه‌ای جهت تعیین تفاوت میانگین این متغیر با سطح متوسط است.

جدول ۹. آماره‌های توصیفی و نتایج آزمون تی یک نمونه‌ای برای مقایسه میانگین آمادگی زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی با سطح متوسط

نتیجه آزمون	اختلاف میانگین	سطح معناداری آزمون P-value	آماره t	انحراف معیار	میانگین	متغیر
معنی‌دار	۳۷/۰	۰۰۰/۰	۰۰/۴	۰/۸۵	۳/۳۷	فضا و تجهیزات
معنی‌دار	۵۶/۰	۰۰۰/۰	۱۶/۷	۰/۷۱	۳/۵۶	امکانات مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی
معنی‌دار	۳۸/۰	۰۰۰/۰	۳۷/۴	۰/۷۹	۳/۳۸	فناوری
معنی‌دار	-۲۶/۰	۰۲۲/۰	-۳۴/۲	۱/۰۳	۲/۷۳	نیروی انسانی
معنی‌دار	-۵۱/۰	۰۰۱/۰	-۶۰/۳	۱/۲۷	۲/۴۹	بودجه
معنی‌دار	۲۸/۰	۰۰۰/۰	۶۵/۳	۰/۶۹	۳/۲۸	کل

توجه: درجه آزادی در مورد همه زیرساخت‌ها = ۸۲

بر اساس داده‌های جدول ۹، از نظر پاسخگویان در میان زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی، بیشترین آمادگی به «امکانات مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی» و کمترین به زیرساخت «بودجه» اختصاص یافته است. همچنین، بر اساس داده‌های جدول ۹ (سطح معنی‌داری و اختلاف میانگین با سطح متوسط) می‌توان گفت که از نظر کتابداران و مدیران وضعیت زیرساخت‌های فضا و تجهیزات، امکانات مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی، و فناوری در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد بیشتر از حد متوسط و وضعیت زیرساخت‌های نیروی انسانی و بودجه کمتر از حد متوسط بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

فتاحی (۱۳۸۸) معتقد است کمیت و کیفیت کتابخانه‌ها به طور غیرمستقیم نشان‌دهنده میزان رشد جامعه است؛ به همین دلیل است که مقولاتی مانند کتاب و کتابخانه در آمارنامه‌ها و اطلاعات سازمان‌های جهانی جزء شاخص‌های توسعه به شمار می‌روند و رابطه مستقیمی میان توسعه کتابخانه‌ها و توسعه اقتصادی وجود دارد. از این رو پژوهش حاضر، به نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصادی پرداخته و به بررسی امکان و ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی و بررسی وضعیت زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه این خدمات از دیدگاه کتابداران و مدیران کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان داد که از دیدگاه پاسخگویان، بیشترین امکان ارائه خدمات در مقوله‌های سوادآموزی، آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی، اطلاع‌رسانی، مشاوره‌ای و مرجع و فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه، به ترتیب به این خدمات اختصاص داشت: جلسات قصه‌گویی؛ برگزاری کلاس‌های مهارت‌های زندگی؛ ارائه منابع اطلاعاتی مختلف برای یادگیری مهارت‌های زندگی؛ مشاوره و راهنمایی برای استفاده از خدمات و منابع کتابخانه‌ای مرتبط با کسب‌وکار؛ و شناسایی پایگاه‌های اطلاعاتی مشاغل و دسترس پذیر ساختن آن. به نظر می‌رسد این خدمات، خدماتی هستند که جزء خدمات معمول کتابداران است و یا جزو خدمات مورد تأیید نهاد کتابخانه‌های عمومی هستند.

از سویی، کمترین امکان ارائه خدمات در پنج مقوله ذکر شده به ترتیب عبارت بود از: برگزاری و مدیریت برنامه‌های آموزش زبان دوم برای کودکان؛ برگزاری سخنرانی، همایش و سمینار با موضوعات اشتغال، کسب‌وکار، بازاریابی خدمات و محصولات؛ ارائه اطلاعات درباره پایگاه‌های ثبت اختراع، سازمان‌های مربوطه و نحوه ثبت اختراع یا علائم تجاری؛ خدمات ارجاعی کاربران به سازمان‌ها و نهادهای مرتبط؛ و گردآوری گزارش‌های صنعتی و تحقیقات بازار. دلیل کمترین امکان ارائه این خدمات می‌تواند ناشی از آشنا نبودن کتابداران با این خدمات، یا ممنوع بودن ارائه این خدمات در کتابخانه‌های عمومی باشد (مانند ممنوعیت برگزاری برنامه‌های آموزش زبان دوم برای کودکان). در کل، در میان خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی، امکان ارائه خدمات سوادآموزی و خدمات اطلاع‌رسانی بیش از حد متوسط بود. شاید به این دلیل که در کتابخانه‌های عمومی، خدمات موجود در این دو مقوله در حال حاضر نیز در مقایسه با سایر خدمات، بیشتر ارائه می‌گردند و امکان ارائه آن‌ها با کمترین امکانات نیز وجود دارد. از سوی دیگر، با توجه به آنچه سیدی (۱۳۹۰) در پایان‌نامه خود بیان کرده و دستورالعمل نهاد کتابخانه‌های عمومی در مورد خدمات جنبی، فعالیت‌هایی مانند شناسایی پتانسیل، امکانات، گردآوری گزارش‌های صنعتی و تحقیقات بازار و... (در مقوله فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه) جزء فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی تعریف نشده است.

بنابراین شاید به این دلیل باشد، که امکان ارائه خدمات در مقوله‌های مانند آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی، خدمات مشاوره‌ای و مرجع، و فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه در سطح متوسط ارزیابی شده است. به بیان دیگر از دیدگاه تصمیم‌گیران و عاملان این خدمات، شرایط متوسطی در جهت ارائه این خدمات در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد وجود دارد و نیاز است که مسئولان و دست‌اندرکاران نهاد کتابخانه‌های عمومی شرایط مطلوبتری را جهت ارائه این خدمات برنامه‌ریزی کنند.

در بررسی متون و پژوهش‌های مرتبط، پژوهشی که به امکان‌سنجی ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی بپردازد، یافت نشد؛ با این وجود، یافته به دست آمده تاحدودی با پژوهش فلاح کرد آبادی (۱۳۹۶) همسو است، زیرا در این پژوهش، امکان ارائه فعالیت‌ها و خدمات کتابخانه‌های عمومی برای توسعه و ترویج کارآفرینی در کتابخانه‌های عمومی استان مازندران در سطح متوسط و بالاتر بود، اما در پژوهش سیدی (۱۳۹۰) این امکان در کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان کمتر از سطح متوسط بود.

بنابراین، با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، امکان ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی مشهد در کل بیش از حد متوسط است ولی با حد مطلوب فاصله دارد. شاید یکی از دلایل احتمالی آن، نبود خط‌مشی‌ای برای ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی کشور باشد. دلیل دیگر می‌تواند مربوط به زیرساخت‌ها و امکانات لازم برای ارائه این خدمات باشد زیرا زیرساخت‌ها و امکانات متعددی جهت ارائه این خدمات در کتابخانه‌های عمومی مورد نیاز است (از جمله فضا و تجهیزات، امکانات فناوری، نیروی انسانی، بودجه و امکاناتی مانند منابع اطلاعاتی مختلف، سیستم جستجو، رزرو، تمدید، امانت و سفارش، دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی و مانند آن) و حدود نیمی از پاسخگویان در این پژوهش کتابداران و مدیرانی بودند که سابقه کار بین ۱۱ الی ۲۰ سال داشتند و با امکانات کتابخانه‌های عمومی به خوبی آشنایی داشتند و وضعیت دو مقوله مهم از این زیرساخت‌ها (یعنی نیروی انسانی و بودجه) را به طور معنی‌داری کمتر از حد متوسط ارزیابی کردند. از دیگر دلایل احتمالی، می‌توان به آشنا نبودن پاسخگویان با برخی از خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی اشاره کرد. از این رو به نظر می‌رسد اگر مسئولان، بهبود زیرساخت‌های کتابخانه‌ها را با توجه به همه جوانب از جمله آموزش کتابداران برای ارائه خدمات مدنظر قرار دهند و برنامه‌ها و راهبردهایی برای توسعه هدفمند کتابخانه‌ها در دستورالعمل این نهاد قرار گیرد، بازدهی اقتصادی این خدمات در ایران نیز همانند خارج از کشور، بیش از هزینه‌های آن خواهد بود و می‌تواند در توسعه اقتصادی کشور اثرگذار باشد.

یافته دیگر آن که از دیدگاه کتابداران و مدیران، ضرورت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی بیش از حد متوسط بود، که نشان‌دهنده شناخت نسبتاً خوب مدیران و کتابداران در خصوص ضرورت ارائه این خدمات

توسط کتابخانه‌های عمومی است. پژوهشی که به طور دقیق به این موضوع بپردازد، یافت نشد و یافته پژوهش با پژوهش‌هایی که تا حدودی مرتبط هستند، مقایسه می‌شود. در پژوهش سیدی (۱۳۹۰) فقط کمتر از نیمی (۴۱ درصد) از کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان موافق بودند که موضوع کارآفرینی به قدری برای جامعه ضرورت دارد که کتابخانه‌های عمومی در کنار همکاری با مراکز کارآفرین باید به طور خاص نیز در این حوزه فعالیت کنند؛ اما، نتایج برخی پژوهش‌های خارجی با پژوهش حاضر همسوست: به طور مثال کو و دیگران (۲۰۱۲)، و استرود و دیگران (۲۰۱۲) با روش ارزش‌گذاری مشروط، از دیدگاه کاربران کتابخانه به بررسی، تأیید نقش‌آفرینی و ارزش‌گذاری اقتصادی خدمات کتابخانه‌های عمومی پرداختند. نتایج همه این پژوهش‌ها سودی بیشتر از هزینه‌هایی که کتابخانه به جامعه تحمیل نموده را نشان داد. پس شاید بتوان گفت در این پژوهش‌ها به طور غیرمستقیم بر ضرورت ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی و تأثیر این خدمات بر رشد اقتصادی تأکید شده است.

همچنین، در پژوهش گلس و دیگران (۲۰۰۰) که از طریق نظر سنجی انجام شد، کتابداران و شاغلین مراکز کسب‌وکار معتقد بودند که کتابخانه‌های بزرگ نقش مهمی در فراهم نمودن منابع و خدمات برای جامعه کسب‌وکار داشته است. در پژوهش مک‌کلور و دیگران (۲۰۰۱)، قریب به اتفاق کاربران، کتابداران و مدیران بر این باور بودند که کتابخانه‌های عمومی منافع اقتصادی برای جامعه دارد. در پژوهش پیمایشی بارون و دیگران (۲۰۰۵)، کاربران، خدمات کتابخانه را در کیفیت زندگی، صرفه جویی، کمک به یادگیری مادام‌العمر، کمک به یافتن شغل جدید، کمک به بهبود شغل یا آغاز یک شغل جدید تأثیرگذار دانستند و همچنین کاربران کسب‌وکار (۴۹ درصد) اعلام کردند که بیشتر اطلاعات تجاری و پژوهشی مورد نیاز خود را از کتابخانه‌های عمومی کسب نموده‌اند، ۷۸ درصد اطلاعات کتابخانه‌های عمومی را در موفقیت کاری و ۵۹ درصد برای سرمایه‌گذاری شخصی استفاده کردند، ۴۱ درصد نیز اظهار داشتند در صورتی که دسترسی به کتابخانه نداشتند، تأثیر منفی بر کار آن‌ها می‌گذاشت.

از نظر پاسخگویان در میان زیرساخت‌ها و ملزومات ضروری برای ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی، بیشترین آمادگی به زیرساخت «امکانات مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی» و کمترین به زیرساخت «بودجه» اختصاص یافت. شاید به این دلیل که معمولاً کتابخانه‌ها امکانات ارائه خدمات مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی مانند منابع اطلاعاتی؛ سیستم جستجو، رزرو، تمدید، امانت و سفارش را دارند، می‌توان انتظار داشت که زیرساخت امکانات کتابداری و اطلاع‌رسانی بیشترین آمادگی را داشته باشد. از سویی، با توجه به مشکلات مالی که اغلب کتابخانه‌های عمومی به آن دچار هستند (آجرلو و غفاری قدیر، ۱۳۹۱)، کسب کمترین آمادگی برای زیرساخت «بودجه» نیز قابل انتظار است. همچنین، در حال حاضر از نظر

کتابداران و مدیران وضعیت زیرساخت‌های فضا و تجهیزات، امکانات مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد بیشتر از حد متوسط و وضعیت زیرساخت‌های نیروی انسانی و بودجه کمتر از حد متوسط بوده است.

این یافته پژوهش با پژوهش گلس و دیگران (۲۰۰۰) و فلدمن (۲۰۱۵) همسو است، زیرا در این پژوهش‌ها نیز بر مشکلات و محدودیت‌های زیرساخت نیروی انسانی و کتابداران آموزش دیده تأکید شده بود. در پژوهش گلس و دیگران (۲۰۰۰) به کمبود بودجه و کمبود وقت کتابداران نیز اشاره شده بود. در تحلیل این یافته پژوهش شاید بتوان گفت این امر می‌تواند ناشی از بودجه کم و نیروی انسانی ناکافی تخصیص‌یافته به کتابخانه‌های عمومی باشد. دلایل احتمالی دیگر این که نه تنها خط‌مشی‌ای در خصوص ارائه این‌گونه خدمات در کتابخانه‌های عمومی وجود ندارد، بلکه طبق دستورالعمل نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور به جز خدمات معمول کتابخانه‌ها، سایر خدمات جنبی مجوز ارائه را ندارند، به طوری که بسیاری از خدمات شناسایی شده در این پژوهش در زمره این خدمات قرار می‌گیرند. از این رو، با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد‌های زیر ارائه می‌گردد:

- تجدیدنظر مسئولان نهاد کتابخانه‌های عمومی در خط‌مشی و دستورالعمل خدمات و وظایف کتابخانه‌های عمومی و ایجاد راهکار قانونی جهت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی در کتابخانه‌های عمومی که این امر علاوه بر ارتقای جایگاه کتابخانه در جامعه، سبب جذب کاربران بیشتری به کتابخانه‌های عمومی خواهد شد؛
- فراهم کردن زیرساخت‌ها و امکانات ضروری جهت ارائه خدمات اثرگذار در جهت توسعه اقتصادی و افزایش کیفیت زندگی به ویژه تخصیص بودجه و نیروی انسانی کافی به کتابخانه‌های عمومی؛
- بهبود امکانات کتابخانه‌ها و به وجود آوردن شرایط مناسب جهت ارائه خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی، به خصوص در زمینه خدمات تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه، خدمات مشاوره‌ای، مرجع و خدمات آموزش و توسعه مهارت‌های سرمایه انسانی توصیه می‌شود؛
- نظر به این که فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی کتابخانه برای ارائه دیگر خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی ضروری و اساسی هستند، تشویق کتابداران به انجام این فعالیت‌ها از طرق مختلف (مانند دادن پاداش، و مانند آن) مورد توجه قرار گیرد؛
- وجود دوره‌های ضمن خدمت برای کتابداران و یا آموزش کتابداران به طور خاص برای خدمات مؤثر بر توسعه اقتصادی می‌تواند به کتابخانه‌های عمومی در ارائه خدمات به کاربران حتی با شرایط موجود کمک کند.

سپاسگزاری

از کلیه کتابداران کتابخانه‌های عمومی نهادی در شهر مشهد و همچنین مدیران و کارشناسان اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان خراسان رضوی و اداره کتابخانه‌های عمومی شهرستان مشهد بابت مشارکت در انجام این پژوهش سپاس و قدردانی به عمل می‌آید.

منابع

- آجلو، اسماعیل؛ غفاری‌قدیر، جلال (۱۳۹۱). نظام حقوقی اداری و مالی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی (پیام کتابخانه)، ۱۸(۶۹)، ۲۶۶-۲۴۱.
- پارسازاده، احمد؛ شقاقی، مهدی (۱۳۸۸). کتابخانه‌های عمومی و ساخت واقعیت اجتماعی، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۵(۵۹)، ۶۰-۲۹.
- پاول، رونالد آر. (۱۳۷۹). روش‌های اساسی پژوهش برای کتابداران، ترجمه نجلا حریری، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.
- پورفرج، علیرضا؛ کشاورز، هادی؛ انصاری‌سامانی، حبیب (۱۳۹۱). فرهنگ؛ قلب اقتصاد دانش بنیان در رشد و توسعه اقتصادی، مهندسی فرهنگی، ۶(۶۴-۶۳)، ۲۸-۱۳.
- جوادی‌پور، فاطمه (۱۳۸۹). تأثیر آموزش نیروی انسانی و سرمایه‌گذاری آموزشی در رشد اقتصادی جوامع، اولین کنفرانس ملی مدیران آموزش و پژوهش، مشهد. بازیابی شده از: http://www.civilica.com/Paper-MTRC01-MTRC01_037.html
- خسروی، عبدالرسول؛ احمدزاده، خدیجه؛ احمدزاده، زیبا (۱۳۹۳). توسعه سواد سلامت، بوشهر: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر.
- دادرس، عباس (۱۳۹۴). نقش فرهنگ بر توسعه اقتصادی، دومین همایش ملی چالش‌ها و راهکارهای توسعه، کهنوج، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کهنوج. بازیابی شده از: https://www.civilica.com/Paper-KRESEARCH02-KRESEARCH02_094.html
- سبزه‌علیپور، محمدرضا (۱۳۹۶/۸/۲۰). اوضاع اقتصاد ایران در دولت دوازدهم چگونه است؟، مشرق نیوز، ۲۰ آبان. بازیابی شده از: <https://www.mashreghnews.ir/news/797014/> اوضاع-اقتصاد-ایران-در-دولت-دوازدهم-چگونه-است
- سیدی، زینب (۱۳۹۰). امکان‌سنجی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه و ترویج کارآفرینی از دیدگاه کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۸). ارزش‌ها و جذابیت‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: نشر کتابدار.
- فلاح کردآبادی، مرضیه (۱۳۹۶). نقش خدمات کتابخانه‌ای در توسعه و ترویج کارآفرینی از دیدگاه مدیران و کتابداران، مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۱۹، ۹۷-۱۰۶.
- مرادی، محمود؛ فدائی، غلامرضا؛ نادری، ابوالقاسم؛ فتاحی، شهرام (۱۳۹۳). ارزش‌گذاری اقتصادی خدمات کتابخانه‌های عمومی با استفاده از روش ارزش‌گذاری مشروط (CVM): کتابخانه‌های عمومی شهر تهران، تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۴۸(۴)، ۵۱۵-۵۳۷.

- میرزامحمدی، محمدحسن؛ فتحی، محمد؛ ندیرخانلو، سمیرا (۱۳۹۱، زمستان). بررسی نقش مهارت‌آموزی در توانمندسازی نیروی انسانی، *مهارت‌آموزی*، ۱(۲)، ۱۰۳-۱۲۲.
- نوروزی، یعقوب؛ کمالی، کاظم (۱۳۸۶). نقش کتابخانه‌ها در جامعه دانش‌مدار، *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۲۳(۱-۲)، ۱۰۷-۱۲۵.
- هوشمند، محمود؛ شعبانی، محمدعلی؛ ذبیحی، اعظم (۱۳۸۷). نقش سرمایه انسانی در رشد اقتصادی ایران با استفاده از الگوی خود بازگشت با وقفه‌های توزیعی، *فصلنامه اقتصاد مقداری*، ۵(۲)، ۶۳-۸۴.

References

- Ajorloo, E., & Ghafari Ghadir, J. (2012). The financial and administrative law system of the Iran public libraries foundation, *Research on Information Science & Public Libraries*, 18(69), 241-266. (in Persian)
- Barron, D. D., Williams, R. V., Bajjaly, S., Arns, J., & Wilson, S. (2005). *The Economic impact of public libraries on South Carolina*. School of Library and Information Science, University of South Carolina. Retrieved July 29, 2017. <http://www.libsci.sc.edu/sceis/final%20report%2026%20january.pdf>
- Corus, C., & Ozanne, J. L. (2011). Critical literacy programs: Can business literacy be a catalyst for economic and social change?, *Journal of Macromarketing*, 31(2), 184-198. Retrieved March 1, 2018. http://www.marketing.pamplin.vt.edu/facultyFolder/julieOzanne/01socialwebsite/articles/2011_J%20of%20Macromarketing%20Corus%20and%20Ozanne_Critical%20Literacy.pdf
- Dadras, A. (2015). The role of culture on economic development. Second National Conference on Development Challenges and Strategies, Kahnooj, Islamic Azad University, Kahnooj Branch. Retrieved January 6, 2018. https://www.civilica.com/Paper-KRESEARCH02-KRESEARCH02_094.html
- Dent, V. F., Goodman, G., & Kevane, M. (2014). *Rural community libraries in Africa: challenges and impacts*. Hershey: Information Science Reference.
- Diamond, D., Gillen, K. C., Littman, M., & Thornburgh, D. (2010). *The economic value of the free library in Philadelphia*. Retrieved August 6, 2018. http://stephenslighthouse.com/wp-content/uploads/2013/08/Fels_Report.pdf
- Falah Kordabadi, M. (2017). The role of library services in the development and promotion of entrepreneurship from the perspective of managers and librarians, *Studies of Psychology and Educational Sciences*, 19, 97-106. (in Persian)
- Fattahi, R. (2013). *Library and information science: Values and attractions*. Tehran: Chapar. (in Persian)
- Feldmann, L. M. (2015). Small business development centers and libraries: A survey. *Reference Services Review*, 43(3), 369-378.
- Franks, J. E., & Johns, C. (2015). Entrepreneur assistance & economic development in Florida libraries, *Reference Services Review*, 43(3), 400-418.

- Gichohi, P. M., Onyancha, O. B., & Dulle, F. W. (2018). A model for public Libraries' support in the development of small-scale business enterprises in Meru County, Kenya, *Public Library Quarterly*, 37(1), 81-102.
- Glass, R. H., Clifford, N., Harris, B., & Rose C. (2000). *The role of public libraries in local economic development*, Policy Research Institute, University of Kansas. Retrieved September 20, 2017. www.ipsr.ku.edu/resrep/pdf/m260.pdf
- Houshmand, M., Shabani, M. A., & Zabihi, A. (2010). The role of human capital on Iran's economy growth by using auto regressive distributed lag (ARDL) model, *Quarterly Journal of Quantitative Economics*, 5(2), 63-84. (in Persian)
- Javadipour, F. (2010). The impact of manpower training and educational investment on the economic growth of communities, *The First National Conference of Education and Research Managers*, Mashhad. Retrieved January 6, 2018. http://www.civilica.com/Paper-MTRC01-MTRC01_037.html (in Persian)
- Khosravi, A. R., Ahmadzadeh, K. & Ahmadzadeh, Z. (2014). *Development of health literacy*. Bushehr: Bushehr University of Medical Sciences and Health Services. (in Persian)
- Ko, Y. M., Shim, W., Pyo, S. H., Chang, J. S., & Chung, H. K. (2012). An economic valuation studies of public libraries in Korea, *Library and Information Science Research*, 34(2), 117-124.
- McClure, C. R., Fraser, B. T., Nelson, T. W., & Robbins, J. B. (2001). *Economic benefits and impacts from public libraries in the State of Florida*. Final Report. Retrieved August 11, 2017. <http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/detail?accno=ED449805>
- Mirzamohammadi, M. H., Fathi, M., & Nadirkhanlo, S. (2013). Evaluating the role of skill training on human resources empowerment, *Journal of Skill Training*, 1(2), 103-122. (in Persian)
- Moradi, M., Fadaei, Q., Naderi, A., & Fattahi, S. (2015). An economic valuation of public library services using of contingent valuation method (CVM): Case study of public libraries in Tehran, *Journal of Academic Librarianship and Information Research*, 48(4), 515-537.
- Nourouzi, Y., & Kamali, K. (2007). The role of libraries in knowledge society, *Information Sciences & Technology*, 23(1-2), 107-125.
- Onu, B. (2005). Using newspapers to satisfy the information needs of readers at the federal polytechnic library, Nekede, *Nigeria Library Link*, 3(1-2), 84-96.
- Parsazade, A., & Shaghghi, M. (2010). Public libraries and social construction of reality, *Research on Information Science & Public Libraries*, 15(59), 29-60. (in Persian)
- Pourfaraj, A., Keshavarz, H., & Ansarisamani, H. (2012). Culture: The heart of knowledge-based economy in the economic development, *Cultural Engineering*, 6(63-64), 13-28. (in Persian)
- Powell, R. (2000). *Basic research methods for librarians*, Translated by Najla Hariri. Tehran: Islamic Azad University.
- Sabzalipour, M. R. (11/11/2017). What is the economic situation of Iran in the twelfth government? *Mashreq News*, November 11th. Retrieved April 16, 2018. <https://www.mashreqnews.ir/news> (in Persian)

- Seidi, Z. (2011). Feasibility study of the role of public libraries in the development and promotion of entrepreneurship from the perspective of public libraries of Isfahan province, Master's Dissertation, University of Isfahan. (*in Persian*)
- Skelly, L., Stilwell, C., & Underwood, P. G. (2015). Correlations between the economy and public library use, *The Bottom Line*, 28(1/2), 26-33.
- Skrzeszewski, S., Cubberley, M. (1997). Community-based economic development and the library - a concept paper, *Library Management*, 18(7), 323-327.
- Stolarick, K. & Silk, K. (2013). *So much more: The economic impact of the Toronto public library on the city of Toronto*, Retrieved March 6, 2018. http://martinprosperity.org/media/TPL%20Economic%20Impact_Dec2013_LR_FINAL.pdf
- Strode, I., Vanags, A., Strazdina, R., Dirveiks, J., Dombrovska, H., Pakalna, D., & Paberza, K. (2012). *Economic value and impact of public libraries in Latvia: Study report*. Retrieved March 6, 2018. <http://www.kis.gov.lv/download/Economic%20value%20and%20impact%20of%20public%20libraries%20in%20Latvia.pdf>.